ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Τον. Γραφείο ΚΕΜΠ ΚΡΥΟΝΕΡΙΟΥ
Αριθμός Αδείας 4537
ΕΛΤΑ Hellenic Post
ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1973/05 ΚΕΜΠ ΚΡΥΟΝΕΡΙΟΥ

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Τεύχος 247, Ιούνιος 2019

ΙΝΕ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

Η ελληνική Οικονομία σε εύθραυστη ισορροπία
Η μη τυπική εκπαίδευση στην Ελλάδα

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

Τεύχος 247, Ιούνιος 2019

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Έπειτα από σχεδόν εννέα χρόνια λιτότητας και οικονομικής προσαρμογής, η ελληνική οικονομία δεν εμφανίζει ακόμη ισχυρές ενδείξεις μετάβασης σε μια διατηρήσιμη επεκτατική δυναμική. Η αξιολόγηση της τρέχουσας κατάστασης της οικονομίας και των προοπτικών της θα πρέπει να γίνει με βάση τα οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα. Η ανησυχία του κόσμου της εργασίας είναι μεγάλη για το εάν η λιτότητα και η υποβάθμιση του βιοτικού του επίπεδου ανήκει οριστικά στο παρελθόν. Η ποιότητα των εργασιακών σχέσεων, οι αμοιβές και το καθεστώς προστασίας των εργαζομένων και των ανέργων δεν αποτυπώνουν συνθήκες μιας αναπτυγμένης οικονομίας και κυρίως δεν αποπνέουν σεβασμό σε θεμελιώδη εργασιακά δικαιώματα.

Η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ, συνεχίζοντας την αναφορά της στην ετήσια Έκθεση του ΙΝΕ για την Ελληνική Οικονομία και την Απασχόληση, παρουσιάζει σχολιασμό των στοιχείων που αφορούν τις δημοσιονομικές εξελίξεις, καθώς και τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας.

Επιπλέον η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ δημοσιεύει άρθρο για την μη τυπική εκπαίδευση στην Ελλάδα.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ • ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΓΣΕΕ

ΕΚΔΟΤΗΣ: Γιάννης Παναγόπουλος
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ: Γιώργος Αργείτης
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Γιώργος Αργείτης, Δημήτρης Κατσορίδας, Γιώργος Κολλιάς, Γιώργος Κρητικίδης
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ: Γ. Κολλιάς, Δ. Κατσορίδας
ΓΡΑΦΕΙΑ: Ιουλιανού 24 Αθήνα, Τηλ: 210 8202247, Fax: 210 8202202
ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ: www.inegsee.gr • **ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ:** dkat@inegsee.gr
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ: ΚΑΜΠΥΛΗ, Αντιγόνης 60, Τηλ: 210 5156820, Fax: 210 5156811, www.kambili.gr

Η ελληνική Οικονομία σε εύθραυστη ισορροπία:

Σχολιασμός στοιχείων από την Έκθεση του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ για την Ελληνική Οικονομία και την Απασχόληση 2019

των Δημήτρη Κατσορίδα
Γιώργου Κολλιά

1. Οι μακροοικονομικές εξελίξεις

Παρά την ανοδική τάση, που έχει εισέλθει η ελληνική οικονομία, εντούτοις δεν εντοπίζονται ακόμη ισχυρές ενδείξεις που να τεκμηριώνουν ότι αυτή η πορεία συνιστά μια διατηρήσιμη επεκτατική δυναμική. Αυτό είναι το βασικό συμπέρασμα, στο οποίο καταλήγει η Ετήσια Έκθεση 2019, για την Ελληνική Οικονομία και την Απασχόληση, του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ. Ο ελληνικός καπιταλισμός μέσα στο ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον συνεχίζει να αναπαράγεται με βασικό άξονα τα πλεονάσματα και την βαθειά υποτιμημένη θέση της μισθωτής εργασίας, τροφοδοτώντας έτσι την κερδοφορία του επιχειρηματικού τομέα που παραμένει από τις υψηλότερες στην ευρωζώνη, μαζί με την Ισπανία, ο οποίος όμως δεν επιδεικνύει και την ανάλογη επενδυτική δραστηριότητα.

Το 2018 το δημόσιο χρέος της Ελλάδας ανήλθε στα 334,6 δισ. ευρώ, εμφανίζοντας αύξηση 17,1 δισ. ευρώ σε σχέση με το 2017. Συγκριτικά με το 2009, το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης έχει καταγράψει άνοδο 33,5 δισ. ευρώ, γεγονός που αναδεικνύει το μέγεθος των χρηματοδοτικών αναγκών της χώρας, αλλά και το προβληματικό πλαίσιο διαχείρισης της κρίσης χρέους (διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 1. Εξέλιξη του χρέους της Γενικής Κυβέρνησης (2009:1-2018:4)

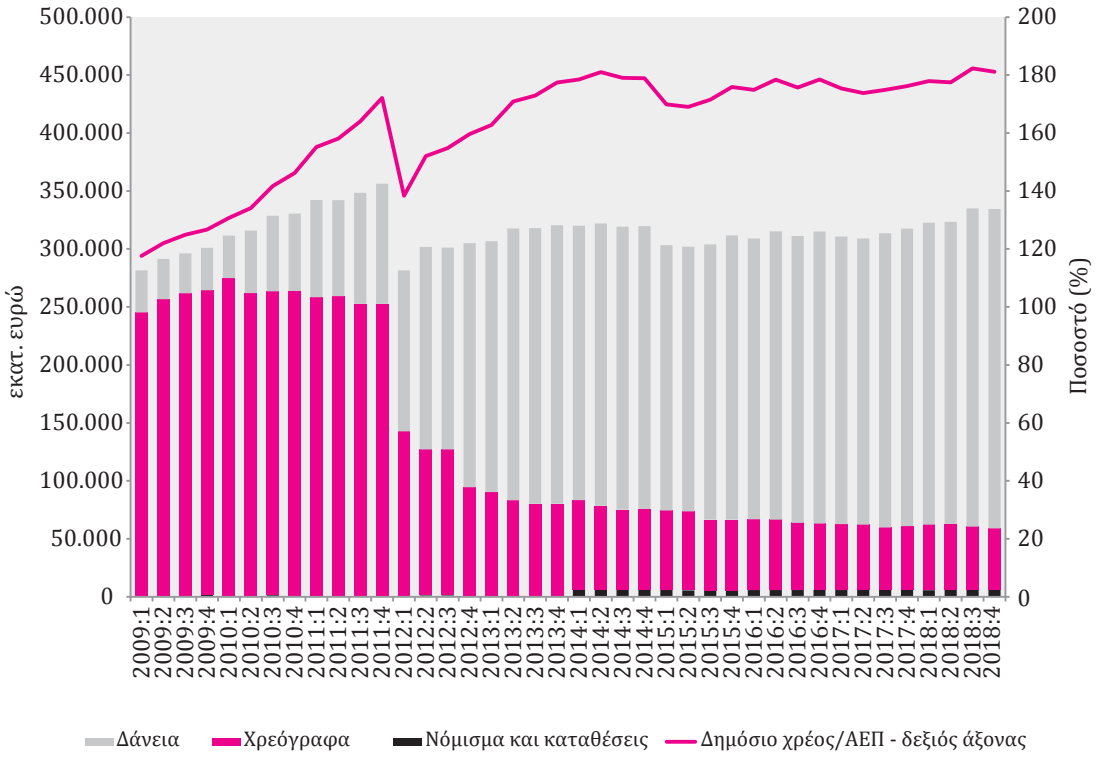

Πηγή: Eurostat (πρόσβαση: 24.04.2018)

Σύμφωνα με την Έκθεση, το πρωτογενές πλεόνασμα εκτινάχτηκε στο 4,4% του ΑΕΠ και είναι η υψηλότερη επίδοση από το 1995, καθώς επίσης και στην ΕΕ. Η εμβρυακής μορφή κοινωνικές παροχές από το υπερπλεόνασμα, δεν μπορούν να αποκρύψουν το τεράστιο βάρος που έχει για τα λαϊκά στρώματα και την μισθωτή εργασία το συγκεκριμένο μείγμα της δημοσιονομικής προσαρμογής σε συνδυασμό με την συμπίεση των κοινωνικών παροχών, την υπερφορολόγηση και τις συσσωρευμένες ληξιπρόθεσμες οφειλές.

Η διαπίστωση της Έκθεσης περί αναιμικής ανάπτυξης στηρίζεται στο γεγονός ότι η ελληνική οικονομία συνεχίζει να καταγράφει σοβαρό έλλειμμα ανταγωνιστικότητας που τροφοδοτείται από την επενδυτική ανεπάρκεια του ιδιωτικού τομέα.

Επιπρόσθετα, οι κίνδυνοι από την επιβράδυνση της διεθνούς οικονομίας ή από μια νέα ύφεση, σε συνδυασμό με την γεωπολιτική αστάθεια εντείνουν τις πιέσεις που ασκούνται στην αναιμικού τύπου ανάκαμψη, επειδή συνυπάρχουν παράγοντες που δυσκολεύουν την σταθερότητα της ανοδικής πορείας, οι οποίοι είναι:

α) Η σημαντική συρρίκνωση των δημοσίων επενδύσεων,

β) Η περιστολή των δαπανών για κοινωνι-

κές παροχές, όπου μεταξύ 2009-2018 υποχώρησαν αθροιστικά κατά 21,7%, με τη χώρα μας να αποτελεί τη μοναδική περίπτωση κράτους-μέλους της ευρωζώνης, που η συγκεκριμένη κατηγορία δημόσιας δαπάνης σημείωσε πτώση.

γ) Η εξασθένηση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών.

Έτσι, παρά την τεράστια αναδιανομή εισοδήματος που έγινε σε βάρος της εργασίας, παρά την τάση ανάκαμψης του μεριδίου των κερδών και παρά την αποδιάρθρωση της αγοράς εργασίας με την διόγκωση της ανεργίας και των κάθε είδους ευελιξιών, εντούτοις όλα αυτά δεν είχαν κάποιο αντίκρισμα στην αύξηση των επενδύσεων, όπως υποστηρίζουν οι νεοφιλελεύθερες απόψεις.

2. Η εργασία με την πλάτη στον τοίχο

Τα προαναφερθέντα πιστοποιούν την σταθεροποίηση του κοινωνικού συσχετισμού σε βάρος της μισθωτής εργασίας, με την ευελιξία της απασχόλησης να τείνει να πάρει γενικευμένο χαρακτήρα.

Όπως θα δούμε, ενώ έχουμε σημαντική άνοδο των προσλήψεων, αυτή έγινε σε θέσεις μη πλήρους απασχόλησης. Δηλαδή, η πλειονότητα των νέων προσλήψεων στον ιδιωτικό τομέα αφορά εργαζόμενους με σύμβαση μερικής απασχόλησης και εκ περιτροπής εργασίας. Τα στοιχεία του συστήματος ΕΡΓΑΝΗ, του Υπουργείου Εργασίας, δείχνουν ότι μεταξύ 2009 και 2018 οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης υπερδιπλασιάζονται. Για την ακρίβεια, ενώ το γενικό σύνολο των προσλήψεων το 2018 ήταν 2.668.923 άτομα, από αυτούς οι 1.218.566 ήταν πλήρους απασχόλησης (2009: 746.911 άτομα), ενώ 1.110.239 ήταν μερικής απασχόλησης (2009: 157.738 άτομα), και 340.118 ήταν εκ περιτροπής εργασία (2009: 40.489 άτομα). Δηλαδή, το σύνολο των νέων προσλήψεων ανά μορφή απασχόλησης, το 2018, ήταν μερικής και εκ περιτροπής εργασία (ήτοι 1.450.357 άτομα και 54% έναντι 198.227 το 2009 και 21%), ενώ το σύνολο όσων προσλήφθηκαν με πλήρη εργασία ήταν 1.218.566 (2009: 746.911).

Όσον αφορά την ανεργία, ενώ τα στοιχεία δείχνουν μια τάση μείωσης και αποκλιμάκωσής της, από 21,5% το 2017 σε 19,3% το 2018, ήτοι σε 881.100 άτομα από 1.000.800 το 2017, αν χρησιμοποιήσουμε κάποιους εναλλακτικούς δείκτες μέτρησης της ανεργίας, οι οποίοι λαμβάνουν υπόψη τους την ύπαρξη μη ηθελημένης μερικής απασχόλησης (υποαπασχόληση), που είναι 234.000 άτομα, καθώς επίσης τους αποθαρρημένους ανέργους, οι οποίοι είναι διαθέσιμοι αλλά δεν αναζητούν εργασία, όπως και το εν δυνάμει πρόσθετο εργατικό δυναμικό (αυτούς που αναζητούν εργασία αλλά δεν είναι άμεσα διαθέσιμοι), που είναι 122.000 άτομα, τότε, το ποσοστό ανεργίας εμφανίζεται υψηλότερο κατά 6 ποσοστιαίες μονάδες από το επίσημο ποσοστό ανεργίας ήτοι 25% και 1.237.100 άνεργοι. Και είναι ακριβώς εξαιτίας της αύξησης της μερικής απασχόλησης που φαίνεται ότι μειώνεται η ανεργία. Φυσικά, μέσα σε αυτούς, δεν προσμετρούνται και όσοι Έλληνες/-ίδες έχουν μεταναστεύσει τα χρόνια των μνημονίων, οι οποίοι υπολογίζονται σε 400.000 άτομα, πράγμα που σημαίνει ότι αποσυμπιέζεται η ανεργία.

Σε ότι αφορά τους μισθούς, η πρόσφατη

αύξηση του κατώτατου μισθού κατά 11% και 650 ευρώ μικτά και η κατάργηση του υποκατώτατου μισθού, η οποία αντιστοιχεί σε αύξηση 27% για τους νέους κάτω των 25 ετών, αντισταθμίζει κατά το ήμισυ την αρχική μισθολογική μείωση των εργαζομένων που αμείβονταν με τον κατώτατο μισθό των 751 ευρώ μικτά, ο οποίος μειώθηκε το 2012 σε 586 ευρώ μικτά. Σύμφωνα με την Έκθεση, η αύξηση του κατώτατου μισθού αναμένεται να έχει θετική επίδραση στην κατανάλωση και άρα στην οικονομική δραστηριότητα. Εντούτοις, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε ότι από το 2015 έως το 2018 καταγράφεται σημαντική αύξηση του αριθμού των εργαζομένων με μισθό κάτω των 700 ευρώ, κυρίως λόγω επικράτησης των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, όπως δείξαμε παραπάνω. Συγκεκριμένα, το 2018 ένας στους τέσσερις εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα (25,3%) αμείβονταν με μισθό κάτω των 500 ευρώ ήτοι 571.000 άτομα (το 2010 ήταν 205.000 ή 11,3%), ενώ 251.000 άτομα (11%) αμείβονταν με μισθό κάτω των 250 ευρώ (το 2010 ήταν 64.000 άτομα ή 3,5%).

3. «Κόστος απώλειας εργασίας» και διαπραγματευτική ισχύς

Με βάση τα παραπάνω εξηγείται και αύξηση του δείκτη υλικής υστέρησης για τους μισθωτούς, ενώ το καινούργιο ενδιαφέρον στοιχείο που παρουσιάζει η ετήσια Έκθεση του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ είναι η καταγραφή, για πρώτη φορά, του «κόστους απώλειας εργασίας» (διάγραμμα 2).

Ο εν λόγω δείκτης υπολογίζει την απώλεια εισοδήματος από τη μετάπτωση ενός εργαζομένου σε άνεργο, δηλαδή το πώς η απόλυση οδηγεί σε σημαντική υποβάθμιση της ποιότητας ζωής του ανέργου. Για να γίνει ο υπολογισμός του «κόστους απώλειας εργασίας» λαμβάνονται υπόψη διάφορες μεταβλητές, όπως η μακροχρόνια ανεργία, η απώλεια εισοδήματος, ο υπολογισμός των επιδομάτων (ανεργίας, ενοικίου, οικογενειακά επιδόματα) και ο μέσος μισθός πλήρους απασχόλησης. Έτσι, το χρηματικό κόστος από την απώλεια μίας θέσης εργασίας για ένα έτος ανήλθε, κατά το 2018, σε 8.126 ευρώ, ποσό που αντιστοιχεί στο 50% του μέσου καθαρού εισοδήματος από εργασία για ένα απολυμένο 40 ετών και με δύο ανήλικα παιδιά.

Διάγραμμα 2. Κόστος απώλειας εργασίας κατά το πρώτο έτος (διμελές νοικοκυριό, 40 ετών, δύο ανήλικα τέκνα, 2008-2018)

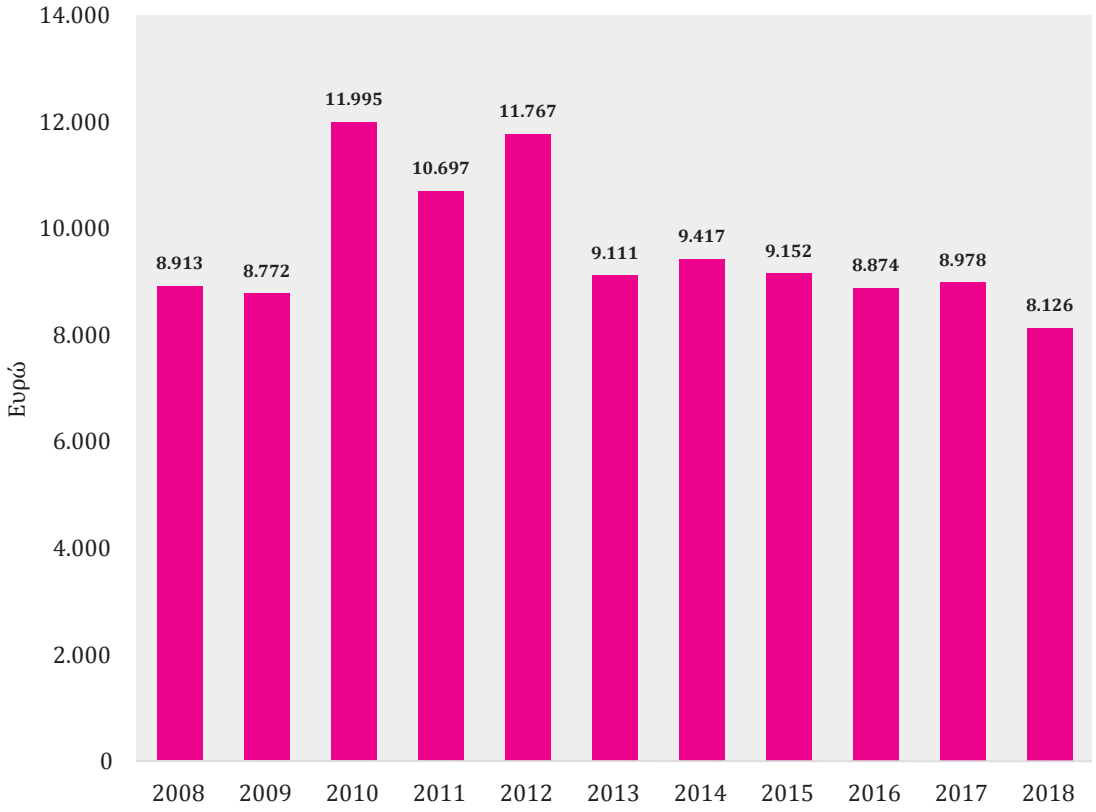

Πηγή: OECD (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)

Το υψηλό κόστος απώλειας εργασίας είναι μια σημαντική οικονομική μεταβλητή, η οποία αποτυπώνει τις αδυναμίες της κοινωνικής πολιτικής και περιορίζει τη διαπραγματευτική ισχύ της εργασίας και των συνδικάτων στην Ελλάδα, συμβάλλοντας στη χαμηλή συνδικαλιστική τους πυκνότητα.

Με αυτό, βέβαια, δεν θέλουμε να υποβαθμίσουμε τα εσωτερικά προβλήματα των συνδικάτων και τις παθογένειές τους, που μαζί με το «κόστος απώλειας εργασίας» συνδυάζουν ένα προβληματικό μίγμα για τον κόσμο της εργασίας. Αντίθετα, ένα χαμηλό κόστος απώλειας της εργασίας, που σημαίνει φιλική προς τους εργαζόμενους κρατική κοινωνική πολιτική, που θα διασφαλίζει ένα υψηλό βιοτικό επίπεδο στους ανέργους και τους φτωχούς (δείκτης ασφάλειας) και θα προωθεί προγράμματα εγγυημένης και σταθερούς απασχόλησης και ένα ισχυρό εργατικό δίκαιο, είναι βασικά μέτρα, ώστε να αντιστραφεί ο εν λόγω δείκτης, ο οποίος θα συμβάλλει ταυτόχρονα στην ενίσχυση της διαπραγματευτικής ισχύος των εργαζομένων και των συνδικάτων.

4. Κάποια συμπεράσματα

Από τα προαναφερθέντα στοιχεία φαί-

νεται ότι έχει επέλθει μια ριζική αναδιάρθρωση στο εσωτερικό των δυνάμεων της εργασίας, όπου τα στρώματα που πλήττονται από την οικονομική κρίση και τα Μνημόνια καταλαμβάνουν ολοένα και μεγαλύτερο ειδικό βάρος από την άποψη του μεγέθους στο σύνολο της εργατικής τάξης. Έχουμε, δηλαδή, μια «προλεταριακή αντικειμενική πόλωση».

Έτσι, ενώ υπάρχουν ορισμένες θετικές εξελίξεις στις συλλογικές συμβάσεις εργασίας (ΣΣΕ) με την επαναφορά των κλαδικών ΣΣΕ, της επεκτασιμότητας και της αρχής της ευνοϊκότερης ρύθμισης, εντούτοις παραμένουν ατελείς, επειδή δεν επαναφέρουν πλήρως το προ μνημονίων καθεστώς καθορισμού των μισθών μέσω της Εθνικής Γενικής ΣΣΕ, αλλά έχει παραμείνει στη νομοθετική δικαιοδοσία της εκάστοτε κυβέρνησης. Επιπρόσθετα, ο αρνητικός συσχετισμός δύναμης για την εργασία και τα συνδικάτα εξακολουθεί να υπάρχει και αυτό φαίνεται ιδιαίτερα από την εξέλιξη στο πεδίο των συλλογικών διαπραγματεύσεων, που παρά τις όποιες θετικές εξελίξεις, δεν έχει ακόμη αντιστραφεί το κλίμα (πίνακας 1).

Έτσι, ενώ οι ροές απασχόλησης των τελευταίων ετών μπορεί να δημιουργούν αισιοδοξία, *«ωστόσο η κατάσταση της αγοράς εργασίας σε όρους ποιότητας νέων θέσεων εργασίας και προστασίας των δικαιωμάτων των εργαζομένων απέχει από το να θεωρείται ικανοποιητική»*, όπως σημειώνει η Έκθεση του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ.

Ένα βασικό συμπέρασμα που μπορεί να διατυπωθεί είναι ότι η αδυναμία του εργατικού κινήματος να ανακόψει είτε κινηματικά είτε και πολιτικά την εργοδοτική επίθεση έχει οδηγήσει σε μια κατάσταση παγίωσης ενός ταξικού συσχετισμού, με την εργατική τάξη αποδιαρθρωμένη και τις συνδικαλιστικές της οργανώσεις αδύναμες να οργανώσουν ένα συνολικό σχέδιο αντιστροφής της κατάστασης.

Πίνακας 1. Συλλογικές Συμβάσεις Εργασίας (ΣΣΕ) (2010-2018)

Έτος	Κλαδικές / εθνικές / ομοιεπαγγελματικές ΣΣΕ	Επιχειρησιακές ΣΣΕ (στοιχεία έως 30.05.2018)	Τοπικές ομοιεπαγγελματικές ΣΣΕ	Σύνολο	Ποσοστό (%) συμμετοχής επιχειρησιακών ΣΣΕ (στοιχεία έως 30.05.2018)
2010	65	227	14	306	74,18
2011	38	170	7	215	79,07
2012	23	976	6	1005	97,11
2013	14	409	0	423	96,69
2014	14	286	5	305	93,77
2015	12	263	7	282	93,26
2016	10	318	6	334	95,21
2017	15	244	6	265	92,08
2018	22	155	9	186	83,33

Πηγή: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης (επεξεργασία ΙΝΕ-ΓΣΕΕ)

Η πραγμάτωση του πεδίου της μη τυπικής εκπαίδευσης στη χώρα μας: ΄Ενα ατελές εγχείρημα;

*της Ιωάννας Δέδε**

1. Εισαγωγή

Οι ραγδαίες αλλαγές που συντελούνται σε οικονομικό, γεωπολιτικό, δημογραφικό και τεχνολογικό επίπεδο, η αλλαγή του κλίματος και οι πεπερασμένοι φυσικοί πόροι συνδέονται με την ελαστικοποίηση των εργασιακών σχέσεων, την επικράτηση ευέλικτων μορφών απασχόλησης, την αύξηση των μεταναστευτικών ροών και της κινητικότητας της εργασίας, τη γήρανση του πληθυσμού, τη δύναμη της αυτοεκπαίδευσης των ίδιων των μηχανών (Machine Learning), της επιστήμης των δεδομένων (Data Science) και της τεχνητής νοημοσύνης (Artificial Intelligence), την ασφάλεια και τη βιωσιμότητα του ενεργειακού συστήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ασκούν πίεση στα εθνικά συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης για προσαρμογή στη νέα πραγματικότητα και πολλές φορές για επανασχεδιασμό της δομής τους.

Πολλά από τα εθνικά συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης δεν μπόρεσαν να αντιμετωπίσουν ικανοποιητικά κοινωνικά ζητήματα, όπως είναι η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, τα υψηλά ποσοστά των νέων που βρίσκονται Εκτός Εκπαίδευσης Απασχόλησης ή Κατάρτισης, ο μεγάλος αριθμός ενηλίκων με χαμηλή ειδίκευση και λειτουργικό αναλφαβητισμό και η περιορισμένη συμμετοχή των πολιτών σε προγράμματα διά βίου μάθησης.

Η στρατηγική για την ανάπτυξη του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων, την αντιστοίχισή του με το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων και η σύνδεσή του με την αξιολόγηση, την επικύρωση, την πιστοποίηση και την αναγνώριση των γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων (προσόντων) του ανθρώπινου δυναμικού που αποκτώνται μέσω της μη τυπικής εκπαίδευσης καλείται να συμβάλλει έμπρακτα στην ενδυνάμωση της απασχόλησης και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής στη χώρα μας.

Με στόχο τη διαφάνεια και την απλούστευση των διαδικασιών αναγνώρισης των προσό-ντων των πολιτών στα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν αναληφθεί πρωτοβουλίες και έχουν ανα-πτυχθεί πλαίσια

και εργαλεία, εκ των οποίων τα σημαντικότερα είναι τα εξής: Το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων (EQF – European Qualifications Framework), το Ευρωπαϊκό Σύστημα Πιστωτικών Μονάδων στην Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση (ECVET- European Credit system for Vocational Education & Training), το Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων στην Ανώτατη Εκπαίδευση (ECTS - European Credit Transfer and Accumulation System), το Ευρωδιαβατήριο (Europass), το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τη Διασφάλιση της Ποιότητας στην Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση (EQAVET- European Quality Assurance in Vocational Education and Training), τα Πρότυπα και οι Κατευθυντήριες γραμμές για τη Διασφάλιση της Ποιότητας στον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης (ESG - Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area), η επικύρωση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης και η Ευρωπαϊκή Ταξινόμηση Δεξιοτήτων / Ικανοτήτων, Προσόντων και Επαγγελμάτων (ESCO).

Η αξιοποίηση των ευρωπαϊκών εργαλείων με στόχο τη βελτίωση της διαφάνειας των προ-σόντων, την προώθηση μιας ανοικτής και καινοτόμου εκπαίδευσης ενταγμένης στην ψηφιακή εποχή, την αύξηση της αποτελεσματικότητας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, την ανάπτυξη δεξιοτήτων στις τεχνολογίες αιχμής, την ενθάρρυνση της κοινωνικής και νεανικής επιχειρηματικότητας, την εξάλειψη της φτώχειας, την ενίσχυση της αειφορίας, του διαπολιτισμικού διαλόγου μέσω της εκπαίδευσης, των επιστημών, του πολιτισμού της επικοινωνίας και της πληροφορίας, τόσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και διεθνών οργανισμών, όπως είναι η Παγκόσμια Τράπεζα, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και η UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) υπαγορεύονται από το ενδιαφέρον τους για τη λειτουργία της οικονομίας.

Κατά την δεκαετία 2000-2010 παρατηρήθηκε μία μετατόπιση της στόχευσης της ευρωπαϊ-κής στρατηγικής για τη Διά Βίου Μάθηση, την εκπαίδευση και την κατάρτιση σε σχέση με προηγούμενες δεκαετίες. Σε συνθήκες έντονου ανταγωνισμού από τις οικονομίες των Η.Π.Α. και χωρών όπως η Κίνα, η Ινδία, η Βραζιλία και η Ρωσία, η Ευρωπαϊκή Ένωση θέτει ως μείζονα στρατηγικό στόχο «να καταστεί η πλέον ανταγωνιστική οικονομία της γνώσης στον κόσμο, ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και με μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή» (Ευρωπαϊκή Ένωση 2000α) και από τον ανθρωποκεντρικό προσανατολισμό, το ενδιαφέρον εστιάζεται πλέον στη σύνδεση της εκπαίδευσης και κατάρτισης με την οικονομική ανάπτυξη, υπηρετώντας τις προτεραιότητες της ανταγωνιστικότητας, της αποδοτικότητας και της αύξησης της παραγωγικότητας.

Στη συνέχεια οι στρατηγικοί στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το 2020 (Ευρωπαϊκή Ένωση 2010β) είναι μεταξύ άλλων: Η διασφάλιση απασχόλησης για τους πολίτες της ηλικιακής κατηγορίας 20-64 ετών, σε ποσοστό 75%, η αύξηση των επενδύσεων στην Έρευνα και την Ανάπτυξη σε ποσοστό 3% του Α.Ε.Π. της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η μείωση ποσοστών

πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου κάτω από 10%, η ολοκλήρωση σπουδών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης τουλάχιστον για το 40% της ηλικιακής κατηγορίας 30-34 ετών καθώς και η μείωση των πολιτών που βρίσκονται ή κινδυνεύουν να βρεθούν σε κατάσταση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού τουλάχιστον κατά 20 εκατομμύρια.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ετήσιας Έκθεσης Παρακολούθησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εκπαίδευση και την κατάρτιση το 2018, καταδεικνύεται ότι τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν σημειώσει πρόοδο ως προς τον εκσυγχρονισμό των εκπαιδευτικών συστημάτων και εν γένει την επίτευξη των στόχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το 2020. Η εκπαίδευση οφείλει, μεταξύ άλλων, να εξοικειώνει τους νέους με τη λειτουργία των δημοκρατιών και τις αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να ενδυναμώνει τις δεξιότητες πολιτειότητας, να συμβάλλει στην ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής ταυτότητας και στην κατανόηση των δικαιωμάτων των πολιτών.

Έχοντας ως επιδίωξη τη σύνδεση των πολιτικών εκπαίδευσης και κατάρτισης, απασχόλησης καθώς και των κοινωνικών πολιτικών και προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι μελλοντικές κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις, η Ευρωπαϊκή Ένωση διαμορφώνει προτάσεις για την επίτευξη του οράματος που αφορά στο περιεχόμενο και τη διακυβέρνηση των συστημάτων Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης μετά το 2020[1]. Τα ζητήματα της διαπερατότητας μεταξύ Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και γενικής εκπαίδευσης, αρχικής και συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, ανώτερης Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, της σύνδεσης Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και αγοράς εργασίας, των συστημάτων πρόγνωσης δεξιοτήτων και άμεσης προσαρμογής των προγραμμάτων σπουδών βάσει αυτών, ως τμήμα του μελλοντικού σχεδιασμού, απασχολούν τη συζήτηση για τις πρωτοβουλίες που πρέπει να αναληφθούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο και αποτελούν μετεξέλιξη της Ευρωπαϊκής μεταρρυθμιστικής ατζέντας για την Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση, όπως αυτή καθορίστηκε από το Ανακοινωθέν της Μπριζ του 2010[2] και τα Συμπεράσματα του 2015 στη Ρίγα[3].

Στη στήριξη των πολιτικών για την εκπαίδευση, συμβάλλουν μαζί με τον Ευρωπαϊκό Εκπαιδευτικό Χώρο, το πρόγραμμα Erasmus+, τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία, συμπεριλαμβανομένης της Πρωτοβουλίας για την Απασχόληση των Νέων (ΠΑΝ), το Ευρωπαϊκό Σώμα Αλληλεγγύης, το πρόγραμμα «Ορίζων 2020» και το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Καινοτομίας και Τεχνολογίας.

Το παρόν κείμενο επιχειρεί να θέσει ερωτήματα που σχετίζονται με τη θεσμοθέτηση του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων της χώρας μας καθώς και την ενεργοποί-

1 Ευρωπαϊκή Επιτροπή (3.12.2018). Συμβουλευτική Επιτροπή για την Επαγγελματική Κατάρτιση: Γνώμη για το μέλλον της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης μετά το 2020.

2 https://www.eqavet.eu/Eqavet2017/media/Documents/brugescom_en.pdf

3 https://www.izm.gov.lv/images/RigaConclusions_2015.pdf

ηση του Συστήματος της πιστοποίησης προσόντων, που αποκτώνται από τη μη τυπική και την άτυπη μάθηση.

2. Φορείς μη τυπικής εκπαίδευσης

Στην Ελληνική έννομη τάξη[4] ως «Μη τυπική εκπαίδευση» ορίζεται η εκπαίδευση που παρέχεται σε οργανωμένο εκπαιδευτικό πλαίσιο εκτός του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος και μπορεί να οδηγήσει στην απόκτηση πιστοποιητικών αναγνωρισμένων σε εθνικό επίπεδο. Περιλαμβάνει την αρχική επαγγελματική κατάρτιση, τη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση και τη γενική εκπαίδευση ενηλίκων.».

Ο ως άνω ορισμός παρουσιάζει διαφοροποιήσεις σε σχέση με την αντίστοιχη - μη δεσμευτική για τα Κράτη Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης - οριοθέτηση της Μη τυπικής μάθησης από τα αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μη τυπική μάθηση: Αφορά τη μάθηση που πραγματοποιείται μέσω εκπαιδευτικών δρα-στηριοτήτων με καθορισμένους μαθησιακούς στόχους και διάρκεια, στο πλαίσιο των ο-ποίων προσφέρεται στήριξη της μάθησης (π.χ. από τον εκπαιδευτή προς τον εκπαιδευόμενο). Μπορεί να καλύπτει προγράμματα για την ανάπτυξη/αναβάθμιση σχετικών με την εργασία δεξιοτήτων, τον αλφαβητισμό των ενηλίκων και την βασική εκπαίδευση για όσους εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο. Πεδία της μη τυπικής μάθησης είναι, μεταξύ άλλων, η ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση, μέσω της οποίας οι επιχειρήσεις επικαιροποιούν και βελτιώνουν τις δεξιότητες των εργαζομένων τους, όπως τις δεξιότητες στις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας, η ηλεκτρονική μάθηση (π.χ. με τη χρήση ανοικτών εκπαιδευτικών πόρων) και τα προγράμματα επιμόρφωσης που διοργανώνονται από οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών[5].

Η μη τυπική εκπαίδευση στην Ελλάδα δεν μπορεί να καλύπτει προγράμματα βασικής εκ-παίδευσης για όσους εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο.

Ως προς την Άτυπη Μάθηση, παρατηρείται η «τυπική προσέγγισή» της, βάσει της οποίας εξαρτάται η αναγνώριση των φορέων της από συγκεκριμένες διοικητικές διαδικασίες (εγγραφή στο σχετικό μητρώο που τηρεί η Γενική Γραμματεία Διά Βίου Μάθησης).

Οι φορείς της μη τυπικής εκπαίδευσης στη χώρα μας είναι οι εξής:

- Σχολή Επαγγελματικής Κατάρτισης (Σ.Ε.Κ.)
- Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.)
- Κέντρο Διά Βίου Μάθησης
- Κολλέγιο
- Μεταλυκειακό έτος - Τάξη Μαθητείας
- Κέντρο Επιμόρφωσης και Διά Βίου Μάθησης (Κ.Ε.ΔΙ.ΒΙ.Μ.) σε κάθε Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (Α.Ε.Ι.)

4 Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 2, παρ. 4 του ν. 3879/2010 (ΦΕΚ 163/Α΄/21.09.2010) «Ανά-πτυξη της Δια Βίου Μάθησης και λοιπές διατάξεις.», όπως ισχύει.

5 Παράρτημα της Σύστασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18ης Ιουνίου 2009 σχετικά με τη δημιουργία Ευρωπαϊκού πλαισίου αναφοράς για τη διασφάλιση της ποιότητας στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, 2009/C 155/01.

3. Τίτλοι Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης

Με τις διατάξεις της παραγράφου 1, του άρθρου 12 του ν. 4283/2014, όπως ισχύει, της παραγράφου 15 του άρθρου 8 του Νόμου 4521/2018, όπως ισχύει, του άρθρου 48 του Νόμου 4485/2018, όπως ισχύει, καθιερώνονται οι ακόλουθοι τίτλοι γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης:

Τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα

- Απολυτήριο Γενικού Λυκείου επιπέδου 4, που χορηγείται στους αποφοίτους των Γενικών Λυκείων (ΓΕ.Λ.).
- Απολυτήριο Επαγγελματικού Λυκείου (ΕΠΑ.Λ.) επιπέδου 4 (ισότιμο με το Απολυτήριο Γενικού Λυκείου), που χορηγείται στους αποφοίτους της Γ΄ Τάξης των Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑ.Λ.) μετά από ενδοσχολικές εξετάσεις.
- Πτυχίο Επαγγελματικής Ειδικότητας, Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, επιπέδου 4, που χορηγείται στους αποφοίτους της Γ΄ Τάξης των Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑ.Λ.) μετά από ενδοσχολικές εξετάσεις.
- Μετά την επιτυχή ολοκλήρωση των διετών προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευ-σης των Κέντρων Επαγγελματικής Εκπαίδευσης που μπορεί να ιδρύονται σε Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, απονέμονται διπλώματα επιπέδου πέντε (5) του Εθνικού και Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων.

Μη τυπική εκπαίδευση

- Πτυχίο Επαγγελματικής Ειδικότητας, Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, επιπέδου 3, που χορηγείται στους αποφοίτους των Σχολών Επαγγελματικής Κατάρτισης (Σ.Ε.Κ.) μετά από πιστοποίηση.
- Δίπλωμα Επαγγελματικής Ειδικότητας, Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, επιπέδου 5, που χορηγείται στους αποφοίτους Ι.Ε.Κ. μετά από πιστοποίηση.
- Πτυχίο Επαγγελματικής Ειδικότητας, Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, επιπέδου 5, που χορηγείται στους αποφοίτους της Τάξης Μαθητείας των ΕΠΑ.Λ. μετά από πιστοποίηση.
- Βεβαίωση Επάρκειας, που χορηγείται σε επαγγελματίες οι οποίοι παρακολουθούν σε Κέντρο Διά Βίου Μάθησης πρόγραμμα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης συμβατό με το εκάστοτε ισχύον επαγγελματικό περίγραμμα, προκειμένου να εκσυγχρονίσουν ή αναβαθμίσουν γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες του επαγγέλματος.
- Ο Πρόεδρος του Κέντρου Επιμόρφωσης και Διά Βίου Μάθησης (Κ.Ε.ΔΙ. ΒΙ.Μ.) που ιδρύεται σε κάθε Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα υπογράφει τα απονεμόμενα από το Κέντρο πιστοποιητικά μη τυπικής εκπαίδευσης, σύμφωνα με την έννοια της περίπτωσης 4 του άρθρου 2 του ν. 3879/2010 (Α΄ 163).

4. Η Διά Βίου Μάθηση

Η διά βίου μάθηση περιλαμβάνει όλες τις μαθησιακές και εκπαιδευτικές δραστηρι-

ότητες, οποιουδήποτε τύπου, περιεχομένου ή βαθμίδας, που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο της τυπικής, της μη τυπικής εκπαίδευσης, της άτυπης μάθησης και στις οποίες συμμετέχουν πολίτες κάθε ηλικίας και μορφωτικού επιπέδου, σε οποιαδήποτε φάση του βιολογικού και κοινωνικού τους κύκλου. Εδράζεται στην παραδοχή της συνέχειας της μαθησιακής πορείας, η οποία δεν αναγνωρίζει αφετηριακά σημεία και τερματικούς σταθμούς, πάγιες διαδρομές και οριστικότητες (Καραλής, Θ. 2010: 31). Αυτό έχει καταλυτικές συνέπειες στην οργάνωση της ανθρώπινης ζωής στο μέτρο που η περίοδος της εκπαίδευσης δεν αντιδιαστέλλεται από την εργασιακή περίοδο στη ζωή του ανθρώπου, το εκπαιδευτικό σύστημα αποτελεί ένα τμήμα μόνο της διά βίου μάθησης και οι αρχές λειτουργίας των δομών της διά βίου μάθησης δεν ταυτίζονται με τις αντίστοιχες του εκπαιδευτικού συστήματος (Σταμέλος, Γ., Βασιλόπουλος, Α., Καβασακάλης, Α., 2015: 36).

Κατά την διάσκεψη κορυφής για τη δίκαιη απασχόληση και την ανάπτυξη στην Ευρώπη που έλαβε χώρα στην πόλη Γκέτεμποργκ της Σουηδίας, στις 17 Νοεμβρίου 2017 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διακήρυξαν τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Μία από τις 20 κύριες αρχές του, αναφέρεται στην εκπαίδευση, κατάρτιση και τη διά βίου μάθηση: Κάθε άτομο έχει δικαίωμα σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευση, κατάρτιση και διά βίου μάθηση προκειμένου να αποκτήσει και να διατηρήσει δεξιότητες που θα του επιτρέπουν να συμμετέχει πλήρως στην κοινωνία και να διαχειρίζεται με επιτυχία τις αλλαγές στην αγορά εργασίας.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισημαίνει στην «Λευκή Βίβλο για το μέλλον της Ευρώπης» ότι «τα περισσότερα παιδιά που εισέρχονται σήμερα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι πιθανό να καταλήξουν να εργάζονται σε νέες μορφές απασχόλησης που δεν υπάρχουν ακόμη», καθώς και ότι «θα απαιτηθούν μεγάλης κλίμακας επενδύσεις σε δεξιότητες και εν γένει η επανεξέταση των εκπαιδευτικών συστημάτων και των συστημάτων διά βίου μάθησης». Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Εκπαίδευσης θα πρέπει να μπορεί να ανταποκρίνεται στη λειτουργία των ευρωπαϊκών δημοκρατιών, στις μεταβολές των ευρωπαϊκών αγορών εργασίας, στις δημογραφικές μεταβολές, στις μεταβολές που προκύπτουν από την κλιματική αλλαγή και τα όρια των φυσικών πόρων, σε συνδυασμό με τις οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες, υποστηρίζοντας ψηφιακές, επιχειρηματικές δεξιότητες, δεξιότητες ΕΤΜΜ (θετικές επιστήμες, τεχνολογία, μηχανική, μαθηματικά), ικανότητες σε σχέση με την κυβερνοασφάλεια και την τεχνητή νοημοσύνη και μεταγνωστικές ικανότητες, όπως είναι εκείνες που αφορούν την ιδιότητα του πολίτη. Με βάση την εμπειρογνωμοσύνη που αποκτήθηκε κατά τη δημιουργία του κοινού ευρωπαϊκού πλαισίου αναφοράς για τις γλώσσες, του πλαισίου ψηφιακής ικανότητας και του πλαισίου επιχειρηματικής ικανότητας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστηρίζει τα κράτη μέλη της Ε΄Ε στην ανάπτυξη εργαλείων που ενισχύουν τις βασικές ικανότητες των ατόμων από νεαρή ηλικία, ως μέρος των εθνικών στρατηγικών

διά βίου μάθησης. Υποστηρίζει επίσης τα κράτη μέλη στην εφαρμογή εργαλείων για το εκπαιδευτικό προσωπικό, όπως τα ανοικτά μαζικά διαδικτυακά μαθήματα (MOOC), τα εργαλεία αυτοαξιολόγησης, τα δίκτυα, συμπεριλαμβανομένων της ηλεκτρονικής αδελφοποίησης (eTwinning) και της ηλεκτρονικής πλατφόρμας για την εκπαίδευση ενηλίκων στην Ευρώπη (EPALE). (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018. Σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με τις βασικές ικανότητες της διά βίου μάθησης: 14-22).

Στην Ελλάδα η προώθηση της Διά Βίου Μάθησης αντιμετωπίζεται ως παράγοντας ανάπτυξης και κοινωνικής συνοχής και αποτελεί προτεραιότητα της εθνικής στρατηγικής, ωστόσο παρατηρούνται ασυνέχειες ως προς την εφαρμογή επιμέρους πολιτικών. Οι δράσεις προώθησης της διά βίου μάθησης στη χώρα μας θα έχουν στην καλύτερη περίπτωση, οριακά αποτελέσματα, εάν δεν είναι ενταγμένες σε ένα πρόγραμμα ανάκαμψης και παραγωγικής αναδιάρθρωσης των τοπικών αγορών εργασίας.

5. Προκλήσεις και προοπτικές

5.1. Ευρωπαϊκό και Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων

Στην έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του 2016 για την κινητικότητα του εργατικού δυναμικού διαπιστώνεται ότι η αναγνώριση των τίτλων σπουδών (γενικής και επαγγελματι-κής εκπαίδευσης) παραμένει σημαντικό πρόσκομμα για την κινητικότητα του ανθρώπινου δυναμικού εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα μέτρα που ελήφθησαν ήταν η αναγνώριση των πανεπιστημιακών τίτλων σπουδών, η σύσταση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για τα νομοθετικώς κατοχυρωμένα επαγγέλματα και η ευρωπαϊκή επαγγελματική κάρτα (ΕΕΤ) που τέθηκε σε εφαρμογή στις 18 Ιανουαρίου 2016 για να διευκολύνει την αναγνώριση των επαγγελματικών τίτλων (Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο, 2018:28-29).

Με τη Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 22ας Μαΐου 2017 σχετικά με το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων για τη διά βίου μάθηση (2017/C 189/03) επιδιώκεται ο εκσυγχρονισμός των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, η αύξηση της απασχολησιμότητας, της κινητικότητας και της κοινωνικής ενσωμάτωσης των εργαζομένων και των εκπαιδευομένων, η διασύνδεση της τυπικής, της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης και η στήριξη της επικύρωσης των μαθησιακών αποτελεσμάτων που αποκτώνται σε διαφορετικά μαθησιακά περιβάλλοντα.

Επισημαίνεται, ότι η εν λόγω Σύσταση δεν θίγει την Οδηγία 2005/36/ΕΚ της 7ης Σεπτεμβρίου 2005 σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων (ΕΕ L 255 της 30.9.2005), όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2006/100/ΕΚ του Συμβουλίου, (ΕΕ L 363 της 20.12.2006), η οποία δημιουργεί δικαιώματα και υποχρεώσεις τόσο για την αρμόδια εθνική αρχή, όσο και για τον διακινούμενο εργαζόμενο. Η αντιστοίχιση των εθνικών πλαι-σίων προσόντων με τα επίπεδα του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων δεν πρέπει επίσης να θίγει την πρόσβαση στην αγορά εργασίας σε περίπτωση που τα επαγγελματικά προσόντα έχουν αναγνωρισθεί σύμφωνα με την Οδηγία 2005/36/ΕΚ.

Το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων μπο-

ρεί να χαρακτηριστεί ως ένα «Μετα – πλαίσιο» που επιτρέπει στα συστήματα προσόντων να συσχετίζονται μεταξύ τους. Κατά τη διαδικασία της εφαρμογής του προβλέπεται ότι κάθε χώρα (σε εθελοντική βάση) αναπτύσσει το δικό της Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων, στο οποίο κατατάσσει τα προσόντα της. Στη συνέχεια τα εθνικά προσόντα κάθε χώρας αντιστοιχίζονται με τα οκτώ επίπεδα αναφοράς του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στην έκθεσή της προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, της 19ης Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με την αξιολόγηση του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι είναι ευρέως αποδεκτό ως σημείο αναφοράς για την ανάπτυξη εθνικών πλαισίων επαγγελματικών προσόντων, την εφαρμογή της προσέγγισης με βάση τα μαθησιακά αποτελέσματα και τη βελτίωση της διαφάνειας και της αναγνώρισης των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων. Στην έκθεση τονίζεται ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να δώσει τη δυνατότητα στους εκπαιδευομένους και τους εργαζομένους να καθιστούν τις δεξιότητες και τις ικανότητές τους ορατές, ανεξάρτητα από τον τόπο στον οποίον αποκτήθηκαν.

Το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων αποτελεί τη σημαντικότερη Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία. Μέσω αυτού επιδιώκεται το γεφύρωμα μεταξύ των πεδίων της γενικής και της επαγγελματικής εκπαίδευσης, της επαγγελματικής κατάρτισης, η ενίσχυση της διαφάνειας των τίτλων σπουδών (προσόντων) μέσω της ανάλυσης των μαθησιακών αποτελεσμάτων που περικλείει κάθε τίτλος και η προώθηση της επαγγελματικής και της εκπαιδευτικής κινητικότητας (Ζαχείλας, Λ. 2012: 64). Η αποτελεσματική διακυβέρνηση της υλοποίησης του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων διασφαλίζεται με την στήριξη της Συμβουλευτικής Ομάδας για το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων, η οποία συστάθηκε το 2009 και απαρτίζεται από εκπροσώπους των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και λοιπών συμμετεχουσών χωρών, των κοινωνικών εταίρων και άλλων, κατά περίπτωση, ενδιαφερομένων μερών. Σκοπός της λειτουργίας της είναι να διασφαλίζει τη συνολική συνοχή και να προάγει τη διαφάνεια και την εμπιστοσύνη στη διαδικασία αντιστοίχισης των εθνικών πλαισίων προσόντων με το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων.

Όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανέπτυξαν εθνικά πλαίσια προσόντων, τα οποία βασίζονται στην αρχή των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Σχεδόν όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και συνολικά 35 χώρες μέχρι τον Απρίλη 2018 είχαν ήδη ολοκληρώσει τη διαδικασία αντιστοίχισης των εθνικών τους πλαισίων προσόντων με το ευρωπαϊκό πλαίσιο προσόντων. Ένας ακόμη ενδιάμεσος στόχος – ήτοι η αναγραφή των επιπέδων του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων σε πτυχία και διπλώματα – έχει ήδη επιτευχθεί από 19 κράτη μέλη, με αποτέλεσμα να καθίστανται σαφέστεροι και καλύτερα συγκρίσιμοι. Στην πλειοψηφία των χωρών ενισχύεται η σύνδεση μεταξύ των εθνικών πλαισίων προσόντων και της επικύρωσης της μη τυπικής και άτυπης μάθησης. Η επικύρωση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης μπορεί να οδηγήσει στην απόκτηση επαγγελματικού προσόντος που περιλαμβάνεται στα εθνικά πλαίσια προσόντων 11 χωρών, καθώς και στην κατοχύρωση πιστωτικών μονάδων για την απόκτηση

επαγγελματικού προσόντος σε άλλες 4 χώρες (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018: 100).

Στις 15-16 Μαρτίου 2018, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διοργάνωσε στις Βρυξέλλες διάσκεψη για να γιορτάσει το 10ετές Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων (EQF - European Qualifications Framework). Οι επιστημονικά τεκμηριωμένες τοποθετήσεις και η συζήτηση που έλαβε χώρα στην εν λόγω διάσκεψη επιβεβαίωσαν ότι το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων προωθεί την κινητικότητα των πολιτών από χώρα σε χώρα και διευκολύνει τη συμμετοχή τους στη διά βίου μάθηση. Λαμβάνει υπόψη την ποικιλομορφία των εθνικών συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, συμβάλλει στην διαφάνεια, τη συγκρισιμότητα και στη μετάβαση από το ένα σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης στο άλλο. Ενισχύει την απασχολησιμότητα και την κοινωνική ένταξη των εργαζομένων και των εκπαιδευομένων. Συνδέει τα συστήματα της τυπικής-, μη τυπικής- και άτυπης μάθησης. Υποστηρίζει την επικύρωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων που αποκτήθηκαν μέσα από διαφορετικές διαδρομές (τυπικής-, μη τυπικής εκπαίδευσης και άτυπης μάθησης) και συνεισφέρει στον εκσυγχρονισμό των εθνικών συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Σε σχέση με το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Επαγγελματικών Προσόντων για τη διά βίου μάθηση, τη Διεθνή Πρότυπη Ταξινόμηση της Εκπαίδευσης (ISCED) και την Διεθνή Πρότυπη Ταξινόμηση των Επαγγελμάτων (ISCO-08) φαίνεται ότι η Ευρωπαϊκή Ταξινόμηση Δεξιοτήτων / Ικανοτήτων, Επαγγελμάτων και Προσόντων (ESCO) τοποθετήθηκε σε πρώιμο στάδιο (Cedefop, 2010).

Γράφημα 1

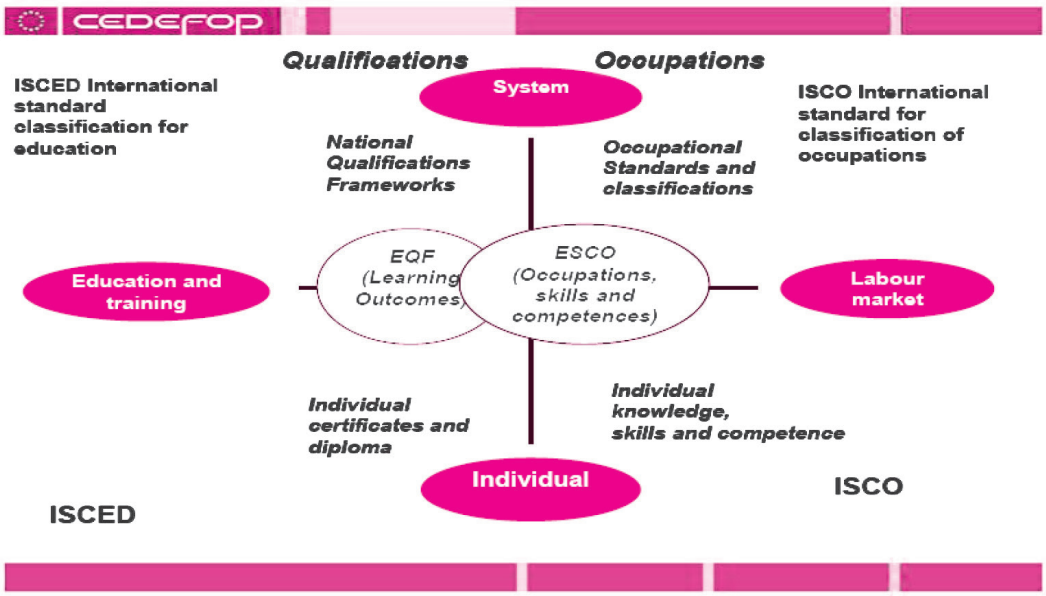

Η **Διεθνής Πρότυπη Ταξινόμηση της Εκπαίδευσης (ISCED)** - International Standard Classifi-cation of Education υιοθετήθηκε το 2011 από τη Γενική διάσκεψη της UNESCO κι αντικατέ-στησε την προηγούμενη ταξινόμηση του 1997. Καλύπτει όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, από την προσχολική εκπαίδευση (0) έως το διδακτορικό δίπλωμα (8).

Η **Ευρωπαϊκή Ταξινόμηση Δεξιοτήτων/Ικανοτήτων, Προσόντων και Επαγγελμάτων (ESCO)** - European Skills/Competences, Qualifications and Occupations, είναι το πολύγλωσσο ευρωπαϊκό σύστημα ταξινόμησης Δεξιοτήτων/Ικανοτήτων, Προσόντων και Επαγγελμάτων σε σχέση με την αγορά εργασίας, την εκπαίδευση και την κατάρτιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εντάσσεται στη στρατηγική «Ευρώπη 2020».

Η **Διεθνής Πρότυπη Ταξινόμηση των Επαγγελμάτων (ISCO)** - International Standard Classification of Occupations καταρτίστηκε από τον Διεθνή Οργανισμό Εργασίας (ILO) για λόγους εναρμόνισης των στατιστικών στοιχείων απασχόλησης και επαγγελμάτων στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με τη Σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 29ης Οκτωβρίου 2009 ορίστηκε ότι τα κράτη μέλη πρέπει να χρησιμοποιούν την ως άνω ταξινόμηση σε όλους τους τομείς στους οποίους παρέχουν στατιστικές με ανάλυση κατά επαγγέλματα, από το 2011 και μετά.

Η **Στατιστική Ταξινόμηση Επαγγελμάτων ΣΤΕΠ-92** είναι η ελληνική ταξινόμηση που χρησι-μοποιούνταν από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) και βασίστηκε στην προηγούμενη διεθνή ταξινόμηση ISCO-88. Η ΕΛ.ΣΤΑΤ. χρησιμοποιούσε την ταξινόμηση ΣΤΕΠ-92 για τη συλλογή και παροχή στατιστικών στοιχείων επαγγελμάτων μέχρι και το έτος 2010.

Σε βάση δεδομένων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission Regulated Professions Data Base) για τα νομοθετικώς ρυθμιζόμενα επαγγέλματα κάθε κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ομαδοποιούνται επαγγέλματα και δίδεται η δυνατότητα της συγκριτικής απεικόνισης στοιχείων που αφορούν στους όρους και τις προϋποθέσεις άσκησης των επαγγελμάτων με βάση τη νομοθεσία κάθε χώρας.

Τα Εθνικά Πλαίσια Προσόντων αντικατοπτρίζουν το πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό περιβάλλον των χωρών στις οποίες αναπτύσσονται. Κατά την ανάπτυξη και την εφαρμογή των εθνικών πλαισίων προσόντων επικράτησαν τρία μοντέλα:

α) Όσα διαθέτουν ολοκληρωμένους και συνεκτικούς περιγραφικούς δείκτες επιπέδων και συνδέουν όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης και κατάρτισης,

β) Όσα προβαίνουν στη διάκριση μεταξύ των επιπέδων 1-5 και 6-8, εντάσσοντας τα επίπεδα προσόντων 6-8 που αποκτώνται σε ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης στο πλαίσιο της διαδικασίας της Μπολόνια και

γ) Όσα υποδιαιρούν τα επίπεδα 6-8 σε δύο παράλληλα σκέλη: Στο σκέλος που καλύπτει τα προσόντα που αποκτώνται σε ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης (διαδικασία της Μπολόνια) και στο σκέλος που καλύπτει τα προσόντα επαγγελματικής ή τεχνικής φύσης και αποκτώνται εκτός των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης (Cedefop, 2012: 3). Στο πρώτο μοντέλο θα

μπορούσε να καταταχτεί το Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων.

Στην Ελληνική έννομη τάξη ως Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων ορίζεται το πλαίσιο κατάταξης προσόντων με τη μορφή μαθησιακών αποτελεσμάτων σύμφωνα με ένα σύνολο κριτηρίων επίτευξης επιπέδων μάθησης (ν. 3879/2010). Ο Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.) είναι ο αρμόδιος φορέας για την ανάπτυξη του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων και την αντιστοίχισή του με το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων, υπό την εποπτεία και τον συντονισμό του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων. Οι ενέργειες του Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. επικεντρώθηκαν στα εξής:

- Στον καθορισμό της αρχιτεκτονικής δομής του.
- Στην καταγραφή και ανάλυση «παλαιότερων» και υφιστάμενων προσόντων.
- Στον σχεδιασμό και την εφαρμογή μεθοδολογικών εργαλείων για την κατάταξη των προσόντων της τυπικής εκπαίδευσης στα επίπεδά του.
- Στην αντιστοίχισή του με το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων.

Από τον Εθνικό Οργανισμό Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολι-σμού (Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.) δημιουργήθηκε, επίσης, Εθνική Βάση Δεδομένων για τα προσόντα και διασυνδέθηκε με την διαδικτυακή πύλη πληροφόρησης ευκαιριών μάθησης και προσόντων στην Ευρώπη (Learning Opportunities and Qualifications in Europe). Στην εν λόγω βάση δεδομένων καταχωρίζονται τίτλοι σπουδών (τα προσόντα) που έχουν αναλυθεί ως προς τα μαθησιακά τους αποτελέσματα, καταταχθεί στο Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων, αντιστοιχιστεί με το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων και μπορούν να αναζητηθούν στην ελληνική και την αγγλική γλώσσα .

Το Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων συνδέεται με την προσπάθεια της χώρας να αναπτύξει ένα πλαίσιο δράσης για την ανάπτυξη της Διά Βίου Μάθησης (Cedefop, 2018). Η αντιστοίχισή του με το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων επικαιροποιήθηκε και η σχετική Έκθεση Αντιστοίχισης αναρτήθηκε στη σχετική ευρωπαϊκή διαδικτυακή πύλη . Επικαιροποίηση της εν λόγω αντιστοίχισης θα λαμβάνει χώρα, όποτε κρίνεται αναγκαίο από την Ελληνική Πολιτεία.

Η διασφάλιση της θεσμικής συνέχειας στην εκπροσώπηση της χώρας με δύο εκπροσώπους από τις αρμόδιες εθνικές αρχές και έναν εκπρόσωπο των κοινωνικών εταίρων (non-governmental stakeholders) στη Συμβουλευτική Ομάδα για το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων (EQF Advisory Group) είναι καθοριστικής σημασίας για την διακυβέρνηση του Συστήματος της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και της Διά Βίου Μάθησης.

Η θεσμοθέτηση του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων της χώρας μας με Προεδρικό Διάταγμα προβλέπεται βάσει του ν. 3879/2010 (άρθρο 16, παρ. 4 του ν. 3879/2010). Η δομή του επι-τρέπει τη μελλοντική συμπερίληψη προσόντων που αποκτώνται μέσω της μη τυπικής εκ-παίδευσης, υπό την προϋπόθεση της θεσμοθέτησης και της εφαρμογής εθνικού συστήμα-τος πιστοποίησης προσόντων, που αποκτώνται από τη μη τυπική και την άτυπη μάθηση.

5.2. Πιστοποίηση προσόντων που αποκτώνται από τη μη τυπική και την άτυπη μάθη-ση

Το Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης παρότρυνε τα κράτη μέλη μέχρι το 2018 να αναπτύξουν εθνικούς μηχανισμούς επικύρωσης της μη τυπικής και άτυπης μάθησης και να καταθέσουν εκθέσεις προόδου σχετικά με την επικύρωση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης (One-off reports: Implementation of the 2012 Council Recommendation on Validation of Non formal and Informal Learning) κατ΄ εφαρμογήν της αντίστοιχης Σύστασης της 20ης Δεκεμβρίου 2012 , όπως αυτή επικαιροποιήθηκε.

Για τον καθορισμό των όρων και των προϋποθέσεων της πιστοποίησης προσόντων, που αποκτώνται από τη μη τυπική και την άτυπη μάθηση καθώς και των όρων και των προϋποθέσεων για την αξιολόγηση, την αδειοδότηση και την εποπτεία των πάσης φύσεως φορέων στους οποίους μπορεί να ανατίθενται αρμοδιότητες ελέγχου και πιστοποίησης προσόντων, απαιτείται η έκδοση Προεδρικού Διατάγματος (άρθρο 19, παρ. 1 και 3 του ν. 4115/2013 (ΦΕΚ 24/Α΄/30.01.2013)).

Για τον καθορισμό του Συστήματος πιστοποίησης των παρεχόμενων στα Κ.Δ.Β.Μ. προγραμμάτων Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης καθώς και για τον καθορισμό του Συστήματος πιστοποίησης της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης των αποφοίτων των Κέντρων Διά Βίου Μάθησης (Κ.Δ.Β.Μ.), οι οποίοι παρακολουθούν πιστοποιημένο πρόγραμμα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης, προβλέπεται η έκδοση Κοινής Υπουργικής Απόφασης (άρθρο 89, παρ. 5 α και β του ν. 4547/2018 (ΦΕΚ 102/Α΄/12.6.2018).

Για τον καθορισμό των όρων και της διαδικασίας, με τους οποίους πιστοποιείται η επαγ-γελματική κατάρτιση επαγγελματιών, που δεν διαθέτουν αναγνωρισμένο επαγγελματικό τίτλο και η αντιστοίχιση της πιστοποίησης της επαγγελματικής κατάρτισης επαγγελματιών με τους τίτλους επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, προβλέπεται η έκδοση Κοινής Υπουργικής Απόφασης, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 25, παρ. 4 του ν. 4186/2013, όπως ισχύει.

Εάν οι ως άνω ρυθμίσεις κρίνονται αναγκαίες για το κοινωνικό σύνολο και την κοινωνική συνοχή και αποτελούν προτεραιότητα της εθνικής στρατηγικής για τη Διά Βίου Μάθηση, μένει να πραγματοποιηθούν, ως προϋπόθεση για την ενεργοποίηση του Συστήματος της πιστοποίησης προσόντων, που αποκτώνται από τη μη τυπική και την άτυπη μάθηση.

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

1. Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. (2016). Έκθεση Αντιστοίχισης του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων με το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων. https://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-eqf/files/greek_referencing_report_2016.pdf
2. Ευρωπαϊκή Ένωση 2000α. Συμπεράσματα της Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας, 23-24 Μαρτίου 2000.
3. Ευρωπαϊκή Ένωση 2010β. Ανακοίνωση της Επιτροπής ΕΥΡΩΠΗ 2020: Στρατηγική για έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη.

4. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (3.12.2018). Συμβουλευτική Επιτροπή για την Επαγγελματική Κατάρτιση - ΣΕΕΚ (Advisory Committee on Vocational Training - ACVT): Γνώμη για το μέλλον της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης μετά το 2020.
https://ec.europa.eu/social/

5. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018). Σχέδιο Κοινής Έκθεσης της Επιτροπής και του Συμβουλίου για την Απασχόληση το 2019. Βρυξέλλες, 21.11.2018 COM(2018) 761 final, σελ. 100.
http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14442-2018-INIT/el/pdf

6. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018). Πρόταση Σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με τις βασικές ικανότητες της διά βίου μάθησης. Βρυξέλλες, 17.1.2018 COM(2018) 24 final.
http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/EL/COM-2018-24-F1-EL-MAIN-PART-1.PDF

7. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2017), Λευκή Βίβλος για το μέλλον της Ευρώπης.
https://ec.europa.eu/commission/white-paper-futureeurope-reflections-and-scenarios-eu27_el

8. Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο. Ειδική Έκθεση αρ. 06 (2018), σελ. 28-29.
https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR18_06/SR_Labour_Mobility_EL.pdf

9. Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης (2018). ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ; ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ Ι ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2018 Ι ISSN 1831-2462
https://www.cedefop.europa.eu/files/9133_el.pdf

10. Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης (Cedefop), (2016). Πλαίσια Προσόντων στην Ευρώπη. Εξελίξεις το 2016. ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ Ι ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2016 Ι ISSN 1831-2462.
http://www.cedefop.europa.eu/files/9117_el.pdf

11. Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης (Cedefop) (2012). Τα πλαίσια επαγγελματικών προσόντων, εργαλεία διαφάνειας και αλλαγής. ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ Ι ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2012 Ι ISSN 1831-2462, σελ. 3.
http://www.cedefop.europa.eu/files/9071_el.pdf

12. Ζαχείλας, Λ. (2012). Η επίδραση του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης και στη βελτιστοποίηση της σχέσης τους με την αγορά εργασίας. Λιβαδειά, Ιούλιος 2012
https://phdtheses.ekt.gr/eadd/handle/10442/29958

13. ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, ΙΝΕ ΓΣΕΕ. Επιμέλεια-Εισαγωγή: Χρήστος Γούλας και Παρασκευάς Λιντζέρης (2017). Διά Βίου Μάθηση, Επαγγελματική Κατάρτιση, Απασχόληση και Οικονομία. Νέα δεδομένα, προτεραιότητες και προκλήσεις.

14. ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ (2014) Συγγραφική Ομάδα: Καρατζογιάννης, Στ., Πανταζή, Στ. (Ακρώνυμο Μελετητική) Εισαγωγή,

Επίμετρο: Λιντζέρης, Π. (ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ). Η Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ελλάδα. Αδυναμίες, δυνατότητες και προοπτικές.

15. ΙΝΕ Γ.Σ.Ε.Ε. Συντακτική Επιτροπή: Ζάγκος Χρήστος, Φωτόπουλος Νίκος (2016). Διά βίου μάθηση, πιστοποίηση προσόντων και διασφάλιση ποιότητας: Όψεις και διερεύνηση της ευρωπαϊκής εμπειρίας

16. ΙΝΕ Γ.Σ.Ε.Ε. Επιμέλεια: Καραλής, Θ. Συγγραφείς: Βαρβιτσιώτη, Ρ., Γούλας, Χρ., Δέδε, Ι., Δημουλάς, Κ., Ζαχείλας, Λ., M. do Carmo Gomes, A. E. Costin, L. E. Hansen, Καραλής, Θ., Λιντζέρης, Π., M. Matache, P. Patchev, P. Roukova, P. Werquin, Φωτόπουλος, Ν. (2010). Διά Βίου Μάθηση και Πιστοποίηση. https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2010/08/diavioumathisi.pdf

17. ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ (2017). «Τεχνική ΕΕΚ, Ελληνική οικονομία και αναπτυξιακές προοπτικές: Δείκτες και Μεγέθη σε Ελλάδα και Ευρώπη». https://www.esos.gr/sites/default/files/articles-legacy/presentation-1_kanep-gsee.pdf https://www.esos.gr/sites/default/files/articles-legacy/presentation-2_kanep-gsee.pdf

18. Λιντζέρης, Π. (2017). Επαγγελματική κατάρτιση, δεξιότητες και ανεργία στην Ελλάδα της κρίσης. https://selidodeiktis.edu.gr/2017/02/28/

19. Παπαδάκης, Ν. (2009), Η Κρίση και οι κρίσεις. Στοιχεία για το αίτημα αλλαγής υποδείγματος παραγωγής δημόσιας πολιτικής και το διακύβευμα της διακυβέρνησης στην Ε.Ε. στην «εποχή της κρίσης», στο Κοινωνικό Κέντρο, τ. 4, Μάρτιος 2009, σσ. 65-79.

20. Παπαδάκης, Ν. (2017). Από τον σχεδιασμό στην υλοποίηση: Ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική, benchmarking και εργαλεία πολιτικής εντός και εκτός Ε.Ε. στο Δ. Φωτεινός, Π. Σιμενή & Ν. Παπαδάκης (επιμ.), Εκπαίδευση και εκπαιδευτική μεταρρύθμιση: Ιστορικο-συγκριτικές προσεγγίσεις (Τιμητικός τόμος Σήφη Μπουζάκη). Αθήνα: Gutenberg, 2017.

21. Σταμέλος, Γ., Βασιλόπουλος, Α., Καβασακάλης, Α. (2015). Επιστημολογική τοποθέτηση και διερεύνηση του αντικειμένου «Εκπαιδευτική Πολιτική»: Η ιστορική πορεία συγκρότησής του, σελ. 31 https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/227/1/02_chapter_1_StamelosVasilopoulosKavasakalis.pdf

22. Σύσταση του Συμβουλίου της ΕΕ της 22ας Μαΐου 2017 σχετικά με το ευρωπαϊκό πλαίσιο επαγγελματικών προσόντων για τη διά βίου μάθηση (2017/C 189/03). https://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-eqf/files/el.pdf

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

1. Cedefop (2018). Analysis and overview of NQF level descriptors in European countries. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper; No 66 http://data.europa.eu/doi/10.2801/566217

2. Cedefop, 2018. NQF developments in

Europe 2017.
http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/4163

3. Cedefop, 2017, Publication Analysis and overview of NQF developments in European countries. GREECE European inventory on NQF 2016.
http://refernet.gr/wp-content/uploads/2018/07/GREECE-European-inventory-on-nqf-2016.pdf
4. Dželalija Mile (2015). Methodology for the design and development of learning outcomes [unpublished].
5. EOPPEP (2018). Cedefop opinion survey on vocational education and training in Europe: Greece.
https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2018/opinion_survey_VET_Greece_Cedefop_Refer Net.pdf
6. EOPPEP (2016): Vocational education and training in Europe – Greece. Cedefop ReferNet VET in Europe reports
https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2016/2016_CR_GR.pdf
7. EOPPEP (2016). Greece EQF Referencing Report
https://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-eqf/files/greek_referencing_report_2016.pdf
8. European Commission. Education and Training Monitor Country analysis 2018
https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-2-2018-education-and-training-monitor-country-analysis.pdf
9. European Commission. Cedefop (2016). European inventory on VNFIL 2016: country report Greece.
http://refernet.gr/wp-content/uploads/2018/07/GREECE-European-inventory-on-nqf-2016.pdf

ΙΝΕ/ΓΣΕΕ
Ιουλιανού 24, Τ.Κ. 104 34
Κωδ. 3385